

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 12, Αρ. 6 (2023)

ICODL2023

Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου

για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
Η εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή

Αθήνα, 24 έως 26 Νοεμβρίου 2023

Τόμος 6

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνης Λιοναράκης

Ευαγγελία Μανούσου

ISBN 978-618-5335-24-3
ISBN SET 978-618-82258-5-5

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ελληνικό Δίκτυο
Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Συμπληρωματική εξ αποστάσεως διδασκαλία των
Ελληνικών παραδοσιακών χωρών στη
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με τη χρήση ΤΠΕ

Μαρία Αυγερινού, Ευτυχία Καψάλη, Παναγιώτης
Αντωνίου

doi: [10.12681/icodl.5700](https://doi.org/10.12681/icodl.5700)

Copyright © 2024, ΜΕΛΟΣ ΣΕΠ ΕΑΠ, Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής,
Καθηγητής Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, ΣΕΠ ΕΑΠ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Συμπληρωματική εξ Αποστάσεως Διδασκαλία των Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με τη Χρήση ΤΠΕ

Complementary Distance Learning of Greek Traditional Dances in Secondary Education using ICT

Μαρία Δ. Αυγερινού Faculty and Coordinator (MA Learning Design and Technology)- ΣΕΠ ΕΚΠ65 The American University of Greece, ΕΑΠ mavgerinou@acg.edu	Ευτυχία Καψάλη Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής MSc ef.kapsalib@gmail.com	Παναγιώτης Αντωνίου Καθηγητής, ΣΕΠ Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ΣΕΠ ΕΑΠ panton@phyed.duth.gr
--	--	--

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να εξετάσει την επίδραση στις κινητικές και γνωστικές δεξιότητες για τους Ελληνικούς Παραδοσιακούς Χορούς (Συρτό – Καλαματιανό και γρήγορο χασάπικο) μέσα από την εφαρμογή συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας, στο πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (ΑΠΣ) της Φυσικής Αγωγής σε μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Αττικής, συγκριτικά με την δια ζώσης διδασκαλία. Παράλληλα εξετάστηκε ο βαθμός ικανοποίησης των μαθητών στην κάθε εκπαιδευτική διαδικασία. Ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της έρευνας δράσης. Στην έρευνα συμμετείχαν 33 μαθήτριες/τές (25 κορίτσια, 8 αγόρια) της Α΄ τάξης Γυμνασίου. Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν με τυχαίο τρόπο σε τρεις ομάδες. Η Ομάδα 1 διδάχθηκε εξ αποστάσεως αποκλειστικά, η Ομάδα 2 δια ζώσης και συμπληρωματικά εξ αποστάσεως, ενώ η Ομάδα 3 δια ζώσης αποκλειστικά. Αναπτύχθηκε κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό για την κάθε μέθοδο διδασκαλίας και η εξ αποστάσεως διδασκαλία έγινε μέσα από την ηλεκτρονική τάξη (e-class), μια ασφαλή και προσβάσιμη πλατφόρμα για τους μαθητές. Η αξιολόγηση της παρέμβασης έγινε με ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια. Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι η μέθοδος της συμπληρωματικής διδασκαλίας βελτίωσε τα μαθησιακά αποτελέσματα σε επίπεδο γνωστικό, αλλά και στις κινητικές δεξιότητες για τους χορούς, και πρόσφερε μεγαλύτερη ικανοποίηση στους μαθητές σχετικά με την συνολική εκπαιδευτική τους εμπειρία. Τα ευρήματα αυτά έρχονται να ενισχύσουν τα

ευρήματα και άλλων ερευνών για την σημαντικότητα της εφαρμογής της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδακτικής πρακτικής στην Φυσική Αγωγή.

Λέξεις-κλειδιά

Εξ αποστάσεως εκπαίδευση, συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, παραδοσιακός χορός

Abstract

The purpose of this study was to examine the effect of complementary distance learning as compared to that of face-to-face teaching, on the development of motor and cognitive skills for the Greek Traditional Dances (Syrto - Kalamatiano and fast butcher) within the Curriculum (APS) of Physical Education for Secondary School students of N. Attica. The work also aimed at investigating the degree of student satisfaction in each of the adopted instructional methodologies. The action research - based study- involved 33 students (25 girls, 8 boys) of the 1st grade of High School. The participants were randomly divided into three groups. Group 1 was taught exclusively through distance learning, Group 2 through traditional and supplementary distance learning, and Group 3 was taught only in the traditional way. Appropriate educational material was developed for each teaching method, while distance learning was implemented through the e-class learning management system, a safe and accessible platform for students. The evaluation of the intervention was performed with quantitative and qualitative criteria. The analysis of the data showed that the method of complementary teaching improved learning outcomes regarding student knowledge and skills about traditional dances, and also gave greater satisfaction to students regarding their overall learning experience. These results of the study are supported by, and themselves reinforce the findings of extant research about the importance of complementary distance physical education.

Keywords

Distance education, complementary distance learning, traditional dance

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια στο χώρο της εκπαίδευσης έχουν πραγματοποιηθεί ραγδαίες αλλαγές. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (εξΑΕ) βρίσκεται σε μια διαρκή εξέλιξη, αναπτύσσεται παράλληλα με την σύγχρονη τεχνολογία (Λιοναράκης, 2006) και εφαρμόζεται σε πολλά αντικείμενα. Τα ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιούνται σε μια εξ αποστάσεως διδασκαλία, σύμφωνα με τους Παπαδημητρίου και Σοφό (2019), και ειδικότερα τα Οπτικοακουστικά, δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να ανακαλύπτουν, να συμμετέχουν, και να δημιουργούν παραγωγικά. Με αυτό τρόπο τους καθιστούν εγγράμματους πολίτες του 21^{ου} αιώνα. Σε ένα τέτοιο πρόγραμμα ψηφιακού γραμματισμού οι μαθητές συνεργάζονται δημιουργικά αλλά και αλληλοεπιδρούν κοινωνικά (Παπαδημητρίου & Σοφός, 2019).

Σε ένα εξ αποστάσεως πρόγραμμα τα ψηφιακά περιβάλλοντα (πλατφόρμες) είναι απαραίτητα. Η πλατφόρμα ή αλλιώς σύστημα διαχείρισης Μάθησης ή LMS (Learning Management System), είναι ο χώρος και συνάμα ο τρόπος οργάνωσης και διαχείρισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, που μπορεί να αξιοποιηθεί ως διαχειριστικό εργαλείο, αποθετήριο αρχείων, μέσον αξιολόγησης αλλά και αυτοαξιολόγησης. Η πλατφόρμα είναι επίσης εργαλείο διαχείρισης των απαντήσεων και των αρχείων ανατροφοδότησης, μέσον δημιουργίας ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, περιβάλλον ασύγχρονων συζητήσεων, σύγχρονων τηλεδιασκέψεων, αλλά και ένα εργαλείο αναφορών (Λιοναράκης κ.συν., 2020).

Μια τέτοια πλατφόρμα είναι και η ηλεκτρονική τάξη που παρέχεται από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (ΠΣΔ). Το ΠΣΔ (<http://www.sch.gr/>), δηλαδή το εθνικό δίκτυο του Υπουργείου Παιδείας, Ερευνών και Θρησκευμάτων (ΥΠΠΕΘ), παρέχει στην εκπαιδευτική κοινότητα ειδικά σχεδιασμένες ψηφιακές υπηρεσίες μάθησης, επικοινωνίας και συνεργασίας, διακυβέρνησης καθώς και υπηρεσίες υποστήριξης και αρωγής των χρηστών σε όλα τα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα (ΠΣΔ, Φεβρουάριος, 2020). Μέσα από μια τέτοια πλατφόρμα αναπτύσσονται διαδικτυακές κοινότητες οι οποίες είναι χρήσιμες για την μαθησιακή διαδικασία (Μελίδου & Αυγερινού, 2016).

Η κοινωνία της πληροφορίας απαιτεί μια μετασχηματική παιδαγωγική για να καλύψει τις ανάγκες των μαθητών (Φιλιπούσης, 2015). Οι μαθητές για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα χρειάζεται να αναπτύξουν νέες δεξιότητες. Οι «δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα», όπως της συνεργασίας, της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας και της επικοινωνίας αποτελούν τα απαραίτητα εφόδια για τους μαθητές της σύγχρονης εποχής (Φιλιπούσης, 2015). Οι ψηφιακές δεξιότητες αλλά και η ικανότητα να μαθαίνει κανείς μόνος του είναι σημαντικές για τους μαθητές και όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει ο Bates (2019), η ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτών μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά με κατάλληλες παρεμβάσεις.

Τα εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να ενσωματώσουν μαθησιακές διαδικασίες που «να διδάσκουν και να ενεργοποιούν τον μαθητή πώς να μαθαίνει μόνος του και πώς να λειτουργεί αυτόνομα προς μια ευρετική πορεία αυτομάθησης» (Λιοναράκης, 2001, σελ. 6). Οι Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) αναδιαμορφώνουν το εκπαιδευτικό τοπίο, εισάγοντας νέες πιο ευέλικτες εκπαιδευτικές μεθόδους (Μαυροειδής κ. συν., 2014). Ο ρόλος των ΤΠΕ είναι να λειτουργούν ως γέφυρα ανάμεσα στην παραδοσιακή εκπαίδευση και τη νέα παιδαγωγική (Φιλιπούσης, 2015).

Εξαιτίας της πανδημίας COVID19, η επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία (Emergency Remote Teaching/ ERT) τέθηκε σε εφαρμογή για την αποκατάσταση της εκπαιδευτικής συνέχειας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης παγκοσμίως (Hodges et al., 2020). Κατ' αυτό τον τρόπο, εκπαιδευτικοί και μαθητές απέκτησαν εμπειρία τόσο στη διαδικτυακή, όσο και στην υβριδική μάθηση με την χρήση και των ΤΠΕ (Αναστασιάδης, 2020). Επιστρέφοντας από αυτές τις μορφές διδασκαλίας σε μια διαζώσης διδασκαλία που ακολουθεί το πλαίσιο της 'νέας κανονικότητας' (new normal) (Ανγκερίνου, 2021), οι εμπειρίες, οι δεξιότητες, και οι γνώσεις που απέκτησαν όλοι οι εμπλεκόμενοι θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο να αξιοποιηθούν περαιτέρω ώστε να επιτευχθεί η μετάβαση στην νέα παιδαγωγική (Φιλιπούσης, 2015), και να ενισχυθεί η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα (Μάλαμα, 2021).

Στον απόηχο της πανδημίας, κλάδος της Φυσικής Αγωγής, όπως και άλλοι κλάδοι που επιδιώκουν τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων διδασκαλίας τους και την ανάπτυξη σημαντικών δεξιοτήτων για τους μαθητές του 21^ο αιώνα (Μάλαμα, 2021),

καλείται να υποστηρίξει το μάθημα της Φυσικής Αγωγής ακολουθώντας τα νέα δεδομένα και τις νέες μεθόδους διδασκαλίας. Η Φυσική Αγωγή (ΦΑ) είναι ένα γνωστικό αντικείμενο με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, καθώς το μάθημα αυτό ενσωματώνει πολλά αντικείμενα τα οποία πλαισιώνονται πέρα από το κινητικό (κινητικές δεξιότητες), και από θεωρητικό μέρος (γνώσεις). Η ΦΑ εκτός από την φυσική δραστηριότητα, την κίνηση, την άσκηση, και τον αθλητισμό καλλιεργεί και γνωστικές λειτουργίες που έχουν να κάνουν με την δια βίου υιοθέτηση στάσεων και αντιλήψεων για ένα υγιεινό τρόπο ζωής (Κιουμουρτζόγλου, 2007, όπ. αναφ. στο Αντωνίου, 2017).

Εκτός από την χρήση των ΤΠΕ, μια επιπλέον πρόκληση είναι να συνδυαστεί η διαζώσης ΦΑ και ειδικότερα η διδασκαλία των ελληνικών παραδοσιακών χορών (ΕΠΧ) με την εξ αποστάσεως, σε μια συμπληρωματική εκπαιδευτική διαδικασία. Επειδή ο χρόνος που διατίθεται για τη διδασκαλία των ΕΠΧ είναι ελάχιστος για να καλύψει επαρκώς το κινητικό μέρος και συνάμα το θεωρητικό, απαιτείται επέκταση του χρόνου εκμάθησης πέραν του σχολικού πλαισίου. Παρά το γεγονός ότι το μάθημα των ΕΠΧ συμπεριλαμβάνεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) της ΦΑ, υπάρχει η αίσθηση ότι σε αρκετές περιπτώσεις δεν υποστηρίζεται από τους Εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής (ΕΦΑ). Σε έρευνά τους οι Λυκεσάς και Τυροβολά (2007), ανέδειξαν ότι οι ΕΦΑ δεν ακολουθούν τις οδηγίες και τις υποδείξεις του προγράμματος σπουδών. Έτσι, οι μαθητές διδάσκονται ελάχιστα ή και καθόλου τους ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Επιζητώντας λύση στην έλλειψη του χρόνου για την κάλυψη του θεωρητικού πλαισίου της ΦΑ και παράλληλα θέλοντας να εισάγει στο μάθημα καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας η εκπαιδευτικός/ερευνήτρια προχώρησε στην εφαρμογή μιας συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας των Ελληνικών παραδοσιακών χορών.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετασθεί (α) η επίδραση στην απόκτηση γνώσεων, και στις κινητικές δεξιότητες σχετικά με τους Ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς όταν αυτοί διδάσκονται μέσω εξ αποστάσεως συμπληρωματικής διδασκαλίας σε αντιπαράθεση με την αποκλειστικά εξ αποστάσεως, αλλά και την διαζώσης στο πλαίσιο του Γυμνασίου, και παράλληλα να ελεγχθεί (β) η ικανοποίηση των μαθητών μέσα από την εξ αποστάσεως συμπληρωματική διδασκαλία σε

αντιπαράθεση με την αποκλειστικά εξ αποστάσεως, αλλά και την δια ζώσης, όταν και οι τρεις μέθοδοι διδάσκουν το παραπάνω αντικείμενο στο Γυμνάσιο. Συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι: (α) ποια είναι η επίδραση της συμπληρωματικής εξΑΕ στις γνώσεις, και στις συναφείς κινητικές δεξιότητες σχετικά με τους Ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς στο πλαίσιο του Γυμνασίου? (β) πόσο αποτελεσματική είναι η συμπληρωματική εξ αποστάσεως σε σύγκριση με τη δια ζώσης διδασκαλία, και με την αμιγώς εξ αποστάσεως στο παραπάνω πλαίσιο? (γ) ποιες είναι οι διαφορές των διαφορετικών μεθόδων διδασκαλίας στη διδασκαλία των Ελληνικών παραδοσιακών χορών ως προς τις επιπτώσεις τους στα μαθησιακά αποτελέσματα στο πλαίσιο του Γυμνασίου, και τέλος, (δ) ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησης των μαθητριών/τών με την κάθε διδασκαλία στο ίδιο πλαίσιο?

2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

2.1 Συμπληρωματική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Η συμπληρωματική εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση λειτουργεί παράλληλα και υποστηρικτικά στη συμβατική εκπαίδευση (Βασάλα, 2005), και παρέχει στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές την δυνατότητα να συνεργαστούν στο πλαίσιο του σχολικού δικτύου τόσο σε τοπικό-εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο πάνω σε κοινή θεματολογία (Αναστασιάδης, 2017). Στη συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, οι μαθητές παρακολουθούν ταυτόχρονα με το συμβατικό σχολείο κύκλους μαθημάτων που είτε προσφέρονται στοιχειωδώς, είτε απουσιάζουν από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Αναστασιάδης, 2017).

Η συμπληρωματική εξΑΕ διακρίνεται στις εξής κατηγορίες: α) στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση με τη χρήση εκπαιδευτικών λογισμικών, και β) στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση με τη χρήση προηγμένων τεχνολογιών ασύγχρονης μετάδοσης (πλατφόρμες ασύγχρονης εκπαίδευσης) (Αναστασιάδης, 2014). Δράσεις συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας εμφανίστηκαν στην Ελλάδα από την δεκαετία του '90. Τέτοια προγράμματα είναι: το πρόγραμμα μέσω τηλεεκπαίδευσης «Οΐκαδε», το πρόγραμμα διαδραστικών τηλεδιασκέψεων «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», το πρόγραμμα «ΣΧΕΔΙΑ» και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο η δράση «etwinning» (Μανούσου κ. συν., 2020). Η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια συμπληρωματικής εξΑΕ στην

Ελλάδα που αφορούσε τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αλλά για μαθητές της ομογένειας, υλοποιήθηκε από το Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. του Πανεπιστημίου Κρήτης (Αναστασιάδης, 2014). Οι έρευνες για την εφαρμογή προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Ελληνική Δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι περιορισμένες (Καμπύλης, 2017), και αφορούν μεμονωμένες προσπάθειες (Λυκεσάς κ.συν., 2010). Ειδικότερα για την διδασκαλία του Ελληνικού παραδοσιακού χορού, ως ένα από τα διδακτικά αντικείμενα της ΦΑ, οι έρευνες είναι ακόμα λιγότερες.

2.2 Συμπληρωματική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Φυσική Αγωγή

Οι έρευνες για τη συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση της ΦΑ στον Ελλαδικό χώρο τα τελευταία χρόνια είναι αρκετές, πράγμα που υποδηλώνει και την ανάγκη για εφαρμογή της (Λαμπάκη κ.συν., 2018 · Συντιχάκη κ.συν., 2019 · Τσιλιγγίρης & Τσιωτάκης, 2022 · Φούντζουλας κ.συν., 2022)

Οι Τσιλιγγίρης κ. συν. (2022), αξιολόγησαν την επίδραση στην γνώση και την ικανοποίηση των μαθητών δημοτικού σχολείου μιας εξ αποστάσεως συμπληρωματικής διδασκαλίας του μαθήματος της ΦΑ. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 77 μαθητές από την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη δημοτικού σχολείου Αλεξανδρούπολης. Χωρίστηκαν με τυχαίο τρόπο σε τρεις ομάδες, δυο πειραματικές και μια ελέγχου, και ακολούθησαν διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν την συσχέτιση της φυσικής δραστηριότητας και της χρήσης της τεχνολογίας για βελτιωμένα μαθησιακά αποτελέσματα. Μέσα από μια εξ αποστάσεως διδασκαλία και μάλιστα υποστηριζόμενη συμπληρωματικά, υπήρχαν καλύτερα αποτελέσματα στην κατάκτηση της γνώσης αλλά και στην ικανοποίηση των μαθητών.

Με αφορμή την έλλειψη εφαρμογής προγραμμάτων εξΑΕ στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο Καμπύλης (2017) σχεδίασε και εφάρμοσε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα συμπληρωματικής εξΑΕ, στο πλαίσιο του μαθήματος της ΦΑ, σε μαθητές της Γ΄ τάξης του Πρότυπου Πειραματικού Γυμνασίου Πατρών. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν πως τέτοιες πρωτοβουλίες συμβάλλουν στο να δημιουργηθεί μια δεξαμενή ερευνητικών δεδομένων ώστε μελλοντικά να δημιουργηθούν λειτουργικά εξΑΕ μαθήματα ΦΑ στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Μια ακόμη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τους Λαμπάκη, Αντωνίου, Παυλίδου, και Κυρίδη (2018), με σκοπό να μελετήσουν την ικανοποίηση και τις στάσεις των μαθητών σε ένα καινοτόμο πρόγραμμα ΦΑ που ενσωμάτωσε συνεργατικές εφαρμογές του διαδικτύου. Συμμετείχαν 166 μαθήτριες/τές Α΄ τάξης γενικού Λυκείου, γηγενής και μη, Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι. Οι περισσότερες δραστηριότητες ήταν δημιούργημα των ίδιων των μαθητών. Για την ερμηνεία των ευρημάτων χρησιμοποιήθηκαν αναλύσεις διακύμανσης με πολλαπλές μετρήσεις και παραγοντικές αναλύσεις. Μέσα από την έρευνά τους καταδεικνύεται η μεγάλη ευχαρίστηση και ικανοποίηση που έλαβαν οι μαθητές με την εξ αποστάσεως διδασκαλία σε αντίθεση με τη δια ζώσης που ήταν χαμηλότερη.

Συμπερασματικά, διαφαίνεται ότι η εφαρμογή της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη ΦΑ προσφέρει περισσότερο χρόνο επαφής καθηγητών και μαθητών, βελτιώνει την κοινωνική συμπεριφορά των δεύτερων, έχει καλύτερα αποτελέσματα και σε σύγκριση με τη συμβατική ΦΑ, όπως υποστηρίζουν οι Killian et al. (2021), προσφέρει και στους εκπαιδευτικούς εκτεταμένες εμπειρίες μάθησης.

2.3 εξΑΕ και Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

Ο Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός (ΕΠΧ), ως αναπόσπαστο μέρος του αναλυτικού προγράμματος της Φυσικής Αγωγής, δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος από τις νέες εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας. Έτσι, στη διδασκαλία του χορού έχουν υιοθετηθεί καινοτόμες μέθοδοι εκπαίδευσης όπως αυτή της εξΑΕ (Συντιχάκη κ. συν., 2019). Στην ερευνά τους, οι ίδιοι συγγραφείς, δημιούργησαν εκπαιδευτικό υλικό για ασύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία των παραδοσιακών χορών της Κρήτης για αρχάριους ενήλικες μαθητές. Με την έρευνά τους ανέδειξαν πως είναι εφικτή η διδασκαλία των ΕΠΧ με κατάλληλα διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό για εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Επιπλέον, χρειάζεται να δημιουργηθούν περισσότερα μαθήματα με παραλλαγές των χορών. Εν κατακλείδι, μια τέτοια προσπάθεια συμβάλλει στη διατήρηση των χορών και θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως ένα μέσο καταγραφής τους.

Οι Φούντζουλας κ. συν. (2022), με την έρευνά τους αξιολόγησαν το επιμορφωτικό πρόγραμμα με τίτλο «Σύγχρονες προσεγγίσεις και δημιουργικότητα στη διδασκαλία

του Ελληνικού παραδοσιακού χορού: Μορφολογική Μέθοδος Διδασκαλίας», ένα πρόγραμμα στο πλαίσιο του ΚΕΔΙΒΙΜ του ΕΚΠΑ. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης ανέδειξαν τη δυνατότητα εφαρμογής του προγράμματος αλλά και τα περιθώρια που διαφάνηκαν για τη βελτίωσή του. Βέβαια, η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος απευθύνεται σε δασκάλους ΕΠΧ (απόφοιτοι του ΣΕΦΑΑ/ΤΕΦΦΑ), και όχι στη σχολική εκπαίδευση. Ωστόσο, η διδασκαλία τους στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί καινοτόμο εκπαιδευτική πρακτική (Φούντζουλας κ.συν., 2022).

Σύμφωνα με τους Δανιά κ. συν. (2013), η χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας προσελκύει το ενδιαφέρον ερευνητών και δασκάλων χωρών που εμπλέκονται με την εξΑΕ του χορού. Η εφαρμογή Labankido®, σχεδιασμένη ειδικά για τη διδασκαλία των Ελληνικών παραδοσιακών χορών σε αρχάριους ενήλικες χορευτές, αποτέλεσε αντικείμενο της έρευνας των Δανιά κ. συν. (2013). Στην εν λόγω έρευνα διαπιστώθηκε ότι η σημειογραφική μέθοδος Labankido® σε συνδυασμό με τη δημιουργία πολυμορφικού εκπαιδευτικού υλικού συνέβαλε στη βελτίωση της χορευτικής απόδοσης όσων συμμετείχαν και μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά σε ένα πρόγραμμα εξ αποστάσεως διδασκαλίας των Ελληνικών παραδοσιακών χορών.

3. Μέθοδος

3.1 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Κάθε εκπαιδευτικός ενδιαφέρεται να διερευνήσει μεθόδους βελτίωσης των παιδαγωγικών και της πρακτικής του στη τάξη και στη συνέχεια να ενισχύσει τη συμμετοχή και τη μάθηση των μαθητών του. Η παρούσα έρευνα ακολούθησε τη μεθοδολογία της έρευνας δράσης καθώς σύμφωνα με τον Shomekh (1995), η συγκεκριμένη μεθοδολογία γεφυρώνει το κενό μεταξύ έρευνας και πράξης. Είναι ένας πρακτικός τρόπος να εξετάσει κάποιος την πρακτική του, με στόχο να την ελέγξει και στη συνέχεια να τη βελτιώσει (McNiff, 1995, όπ. αναφ. στο Κατσαρού & Τσάφος, 2003). Ο αρχικός σχεδιασμός της παρούσας έρευνας δράσης βασίστηκε στο μοντέλο του Kemmis, σύμφωνα με το οποίο η έρευνα δράσης παρουσιάζεται ως μία σπειροειδής κίνηση με τέσσερις φάσεις (σχεδιασμός – δράση- παρατήρηση – στοχασμός) (Bryman, 2017). Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι η έρευνα

δράσης δεν καταλήγει στη διατύπωση γενικευμένων αποτελεσμάτων (Somekh, 1995· Κατσαρού & Τσάφος, 2003). Αντίθετα, επικεντρώνεται στην εύρεση αποτελεσματικής λύσης για το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόβλημα το οποίο ερευνά μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο (Avgerinou, 2008).

Στην παρούσα έρευνα, η εκπαιδευτικός έχει τον ρόλο της ερευνήτριας και δρα μέσα από την τάξη καθώς επιτρέπεται να συνδυάσει την έρευνα με τη διδασκαλία (Κατσαρού & Τσάφος, 2003), με αποτέλεσμα όμως να υπάρχει χρονικός περιορισμός (Somekh, 1995). Επιπρόσθετα, υπήρχε και ο περιορισμός του χρόνου υλοποίησης της έρευνας δράσης καθώς έπρεπε να ολοκληρωθεί στο διάστημα του Β' τετραμήνου του σχολικού έτους 2021-2022. Επίσης, υπήρχε και ο περιορισμός του τόπου καθώς η περιοχή στην οποία βρίσκεται το σχολείο η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει αρκετές κοινωνικές αλλά και οικονομικές δυσκολίες, οι οποίες αποτυπώνονται και στην ίδια την σχολική κοινότητα καθημερινά. Η έλλειψη μέσων, όπως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, και η αδυναμία σύνδεσης στο διαδίκτυο, είναι μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές της σχολικής μονάδας. Σημαντικός επίσης προορισμός είναι και η ίδια η σχολική χρονιά που πραγματοποιήθηκε η έρευνα καθώς είχε προηγηθεί ο εγκλεισμός και η υποχρεωτική επείγουσα απομακρυσμένη διδασκαλία. Στην έρευνα συμμετέχουν ενεργά οι μαθητές. Επιπλέον, η έρευνα πραγματοποιήθηκε στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα, με τους συγκεκριμένους συμμετέχοντες και με σκοπό τη βελτίωση της διδασκαλίας των Ελληνικών παραδοσιακών χορών.

Για τους παραπάνω λόγους, αλλά και εξαιτίας του ότι κατά το χρονικό διάστημα της παρέμβασης υπήρχαν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας σημαντικά προβλήματα από την πανδημία COVID-19, ο ερευνητικός σχεδιασμός βασίστηκε σε μικτή μέθοδο συλλογής και ανάλυσης δεδομένων (ποσοτικά και ποιοτικά), ώστε να επιτευχθεί πιο ολοκληρωμένη σε εύρος και βάθος εικόνα των αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, τα ποσοτικά δεδομένα σε συνδυασμό με τα ποιοτικά δεδομένα δίδουν μια ολοκληρωμένη εικόνα τόσο στις γνώσεις όσο και στην ικανοποίηση των μαθητριών /των, όπως επίσης και τυχόν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μεθόδου διδασκαλίας.

Για τα ποιοτικά δεδομένα χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου (content analysis), ενώ για τα ποσοτικά αξιοποιήθηκαν οι περιγραφική και επαγωγική στατιστική, μέσοι όροι, ποσοστά, δείκτες εσωτερικής αξιοπιστίας (Cronbach's alpha) καθώς και έλεγχος κανονικότητας δεδομένων Kolmogorov-Smirnov αλλά και μη παραμετρικοί στατιστικοί έλεγχοι (π.χ. Kruskal-Wallis, Wilcoxon Signed-rank test, Mann-Whitney U test, Friedman test), για ανίχνευση πιθανής στατιστικά σημαντικής διαφοροποίησης των μέσων ανά πειραματική ομάδα. Τέλος, για να μελετηθούν παρόμοιες ή και αντίστοιχες έρευνες και να υποστηριχθεί το θεωρητικό πλαίσιο, αναζητήθηκε υλικό από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

Η έρευνα διενεργήθηκε στο 1ο Ημερήσιο Γυμνάσιο Κορυδαλλού «Αντώνης Σαμαράκης», καθώς σε αυτό υπηρετεί η ερευνήτρια. Η χρονική περίοδος εφαρμογής της έρευνας υπήρξε το Β' τετράμηνο του σχολικού έτους 2021-2022, εν μέσω πανδημίας covid-19. Στην έρευνα λαμβάνουν μέρος συνολικά 33 μαθητές από τους οποίους τα 25 κορίτσια με ποσοστό 76% και τα υπόλοιπα 8 αγόρια με ποσοστό 24%. Πιο αναλυτικά, η Ομάδα 1 (αποκλειστικά εξ αποστάσεως διδασκαλία) αποτελείται από 10 άτομα εκ των οποίων το 90% είναι κορίτσια (N=9 άτομα) και το υπόλοιπο 10% (N=1 άτομο) αγόρια. Η Ομάδα 2 (δια ζώσης και συμπληρωματικά εξ αποστάσεως διδασκαλία) (για συντομία: Μεικτή) αποτελείται από 13 μαθητές συνολικά εκ των οποίων το 69.2% (N=9 άτομα) είναι κορίτσια και το 30.8% (N=4 άτομα) αγόρια. Τέλος, η Ομάδα 3 (αποκλειστικά δια ζώσης διδασκαλία) αποτελείται από 10 άτομα, με το 70% (N=7 άτομα) να είναι κορίτσια και το υπόλοιπο 30% (N=3 άτομα) αγόρια.

3.2. Προφίλ Συμμετεχόντων Μαθητών και Σχολικής Μονάδας

Οι μαθητές που παίρνουν μέρος στην έρευνα φοιτούν στη Α' τάξη του Γυμνασίου. Στην πλειοψηφία τους είναι κορίτσια και στα τρία τμήματα υπάρχουν μαθήτριες/ές από άλλες χώρες. Επίσης, κάποιοι από αυτούς έχουν αδέρφια σε μεγαλύτερη τάξη. Επιπρόσθετα, υπάρχουν και τέσσερις μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Τέλος, υπάρχουν μαθήτριες/ές που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα και το σχολείο έχει μεριμνήσει να τους στηρίξει μέσα από δράσεις. Η πανδημία COVID-19 στάθηκε και για τις μαθήτριες/ές μεγάλη αλλαγή και δύσκολη συνθήκη. Έχουν βιώσει για τα δυο προηγούμενα σχολικά έτη, 2019-20 και 2021-22, πρωτόγνωρες και αναγκαστικές καταστάσεις τόσο στην καθημερινότητά τους όσο και στη σχολική τους ζωή. Με την

επιστροφή τους στη δια ζώσης διδασκαλία, το σχολικό έτος 2021-2022, τίποτε δεν είναι το ίδιο. Αντιμετωπίζουν δυσκολίες να προσαρμοστούν στους κανόνες της σχολικής κοινότητας και να ανταπεξέλθουν στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις. Το κτήριο του 1^{ου} Ημερήσιου Γυμνασίου Κορυδαλλού «Αντώνης Σαμαράκης», στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα, βρίσκεται σε μια απομονωμένη και υποβαθμισμένη περιοχή. Συνορεύει με το Τρίτο Νεκροταφείο και όλες σχεδόν οι αίθουσες και τα γραφεία βλέπουν σε αυτό.

3.3 Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων

Στην έρευνα για τη συλλογή των δεδομένων των τριών εξαρτημένων μεταβλητών, της κινητικής δεξιότητας (χορεύουν), της γνωστικής δεξιότητας (γνωρίζουν τα ιστορικά-εθνογραφικά στοιχεία) και της ικανοποίησης των μαθητών, χρησιμοποιήθηκαν τα εξής εργαλεία συλλογής ποσοτικών δεδομένων:

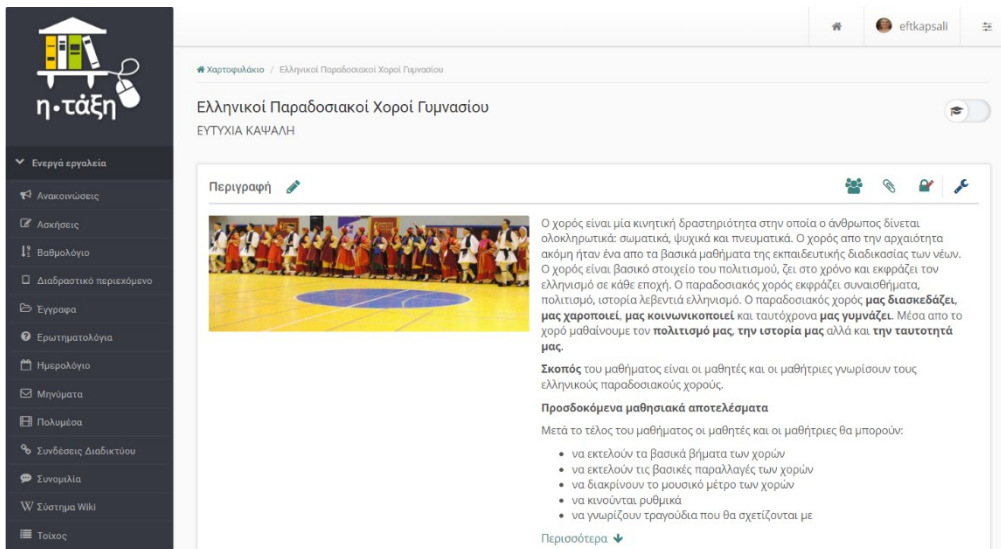
1. για την αξιολόγηση των κινητικών δεξιοτήτων (ρουμπρίκα), μια τετραβάθμια κλίμακα Likert (1=Μέτρια, 2=Καλά, 3=Πολύ καλά, 4=Εξαιρετικά)
2. για την γνωστική δεξιότητα, μια αξιολόγηση γνώσεων με την οποία έγινε προέλεγχος και μεταέλεγχος γνώσης
3. για την ικανοποίηση με την μαθησιακή εμπειρία, ένα ερωτηματολόγιο ικανοποίησης το οποίο διαμοιράστηκε (για την ομάδα 3 δια ζώσης) και αναρτήθηκε (για τις ομάδες 1 και 2 εξΑΕ), όπως αυτό έχει τροποποιηθεί και χρησιμοποιηθεί από τους Λαμπάκη και συν. (2018) και το οποίο αποτελείται από 5 ερωτήσεις («βρίσκω το μάθημα ενδιαφέρον», «διασκέδασα», «δεν κατάλαβα πως πέρασε η ώρα», «μου άρεσε το μάθημα», «ήμουν πλήρως αφοσιωμένος στο μάθημα»).

Για τη συλλογή ποιοτικών δεδομένων, όλοι οι μαθητές απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της ημιδομημένης συνέντευξης που αποτελείται από 3 άξονες με προκαθορισμένες ερωτήσεις. Επιπλέον, αξιοποιήθηκε το ημερολόγιο που κρατούσε η εκπαιδευτικός καθόλη τη διάρκεια της έρευνας.

3.4 Στάδια Υλοποίησης της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα ακολούθησε τα παρακάτω στάδια:

- *Σχεδιασμός*, δημιουργήθηκε εκπαιδευτικό υλικό και διαμορφώθηκε ανάλογα με την μέθοδο διδασκαλίας. Ενημερώθηκαν ο Διευθυντής, ο σύλλογος διδασκόντων, οι γονείς, οι μαθητές και φίλη/εκπαιδευτικός για την διεξαγωγή της έρευνας, η οποία διήρκησε 8 εβδομάδες. Έπειτα, οι μαθητές, έτσι όπως έχουν χωριστεί από την αρχή της χρονιάς σε τρία τμήματα με αλφαβητική σειρά παραμένουν στα τμήματά τους, και άρα συγκροτούν τυχαία τις τρεις ομάδες που συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία. Έξι μαθητές από κάθε ομάδα επιλέχθηκαν, με τυχαίο τρόπο, για να δώσουν συνέντευξη. Κατόπιν, χορηγήθηκε στους μαθητές (και των τριών ομάδων) μια αξιολόγηση γνώσεων, με σκοπό να διερευνηθούν οι γνώσεις τους για τους συγκεκριμένους χορούς και τα πολιτιστικά στοιχεία τους, πριν την ερευνητική παρέμβαση. Η ερευνήτρια/εκπαιδευτικός (Ε/Ε) δημιούργησε στην ηλεκτρονική τάξη το μάθημα των Ελληνικών παραδοσιακών χορών Α΄ Γυμνασίου. Ακόμα, διαμοιράστηκε το ερωτηματολόγιο ικανοποίησης σε όλες τις ομάδες και στο τέλος της παρέμβασης δόθηκε ξανά η αξιολόγηση των γνώσεων για να ελεγχθεί η επίπτωση του τρόπου διδασκαλίας στο μαθησιακό αποτέλεσμα (μεταβολή γνώσεων). Επιπλέον, έγινε αξιολόγηση των χορών που διδάχθηκαν με ρουμπρίκες. Επιπρόσθετα, το ημερολόγιο της Ε/Ε είχε τη μορφή σύντομων σημειώσεων καταγράφοντας τα βασικά σημεία της ερευνητικής διαδικασίας. Εν κατακλείδι, έγινε συλλογή και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας.
- Περνώντας από το σχεδιασμό στη δράση η πρώτη ενέργεια της Ε/Ε ήταν να δημιουργήσει στην ηλεκτρονική τάξη το μάθημα των Ελληνικών παραδοσιακών χορών (Εικόνα 1),

Εικόνα 1. Αρχική εικόνα μαθήματος

και να γίνει εγγραφή των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα με τους κωδικούς από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (ΠΣΔ <http://www.sch.gr/>), (ΠΣΔ, Φεβρουάριος, 2020). Έγινε ενημέρωση και προβολή του περιβάλλοντος της ηλεκτρονικής τάξης της Ε/Ε με τα εργαλεία που θα αξιοποιηθούν κατά την εξ αποστάσεως διδασκαλία. Δόθηκαν πληροφορίες στους συμμετέχοντες πώς θα αλληλοεπιδρούν με το εκπαιδευτικό υλικό που θα αναρτηθεί. Διαμοιράστηκε σε όλα τα τμήματα το ερωτηματολόγιο και ψήφισαν τους δύο από τους τρεις χορούς του αναλυτικού προγράμματος που πρόκειται να διδαχθούν. Επιπλέον, δόθηκε το έντυπο ενημέρωσης και συναίνεσης των γονέων/κηδεμόνων. Έπειτα, δόθηκε η δοκιμασία αξιολόγησης των γνώσεων για τους χορούς. Τέλος, άνοιξε και το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο στην πλατφόρμα της ηλεκτρονικής τάξης και με ανακοίνωση έγινε ενημέρωση των μαθητών που συμμετείχαν στην εξ αποστάσεως διδασκαλία.

Στη συνέχεια ξεκίνησε η διδασκαλία των χορών (Συρτού Καλαματιανού και γρήγορου Χασάπικου), σε όλες τις ομάδες με την αντίστοιχη μέθοδο διδασκαλίας για τέσσερις διδακτικές ώρες, όπως περιγράφεται στη συνέχεια.

Ομάδα 1 (εξ αποστάσεως): Η ομάδα αυτή διδάχθηκε τους χορούς ασύγχρονα μέσα από τον λογαριασμό της Ε/Ε στην πλατφόρμα της ηλεκτρονικής τάξης, όπου και είχε δημιουργήσει το μάθημα με τίτλο «Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί Α΄ Γυμνασίου». Αρχικά, για την 1^η διδακτική ώρα, οι μαθήτριες/ές έκαναν εγγραφή στο μάθημα και στη συνέχεια χρειάστηκε να ανοίξουν το εργαλείο «Ερωτηματολόγιο»,

το οποίο είχε ετοιμάσει η Ε/Ε, και να το συμπληρώσουν πριν την διδακτική παρέμβαση. Έπειτα, ανοίγοντας το εργαλείο «Ανακοινώσεις» βρήκαν την παρακάτω ανακοίνωση:

«Αγαπητές/οί μαθήτριες/τές, Σας ενημερώνω πως αυτή την εβδομάδα θα χρειαστεί να δραστηριοποιηθούμε εξ αποστάσεως! Καταρχάς, μεταβείτε στο εργαλείο «**Πολυμέσα**» όπου θα βρείτε το **ηλεκτρονικό βιβλίο**, το οποίο έχω δημιουργήσει και αφορά τον Συρτό Καλαματιανό. Θα το μελετήσετε, θα παρακολουθήσετε το **βίντεο** που έχω δημιουργήσει με τη χορευτική φόρμα του χορού και στη συνέχεια θα εξασκηθείτε και θα χορέψετε τον χορό»

The screenshot shows a page from an electronic book with the following content:

- Όνομασία - Προέλευση**
- «Τὰς δὲ πατρίους πομπὰς μεγάλας καὶ τὴν τῶν συρτῶν πατρῶν ἄρῃσιν θεοσεβῆς ἐπέτελεσεν», δηλαδή «με θεοσεβεία τέλεσε τις μεγάλες εθνικές πομπές και την εθνική ἄρῃση του συρτού»
- Επιγραφή του Επαμεινώνδα (στα μέσα του 1ου αι. μ.Χ.), που βρέθηκε στη Βοιωτία.
- Η λέξη «συρτός» προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «σύρω» και αναφέρεται σε αυτόν που σύρειται, αυτόν που κινείται διατηρώντας την επαφή με το έδαφος.
- Το όνομα **Καλαματιανός** το πήρε, κατά πάσα πιθανότητα, από το ομώνυμο τραγούδι «σαν πας στην Καλαμάτα και ρθείς με το καλό, φέρε μου ένα μαντίλι να δέσω στο λαϊμό...». Η Καλαμάτα φημίζονταν για τα μεταξωτά μαντίλια.
- Σε πολλές περιοχές της Ελλάδας βλέπουμε να έχει πάρει την ονομασία του από τον τίτλο του τραγουδιού π.χ. Ο ταχυδρόμος(Θεσσαλία), ο Αριστείδης(Ηπειρος -Θεσσαλία), Μήλο μου κόκκινο (Μακεδονία), Αρκαδιανή (Πελοπόννησος) κ.α. Επίσης, την ονομασία «συρτός» τη συναντάμε και σε άλλους χορούς διαφορετικών περιοχών (π.χ. συρτός σγκαθασιός, συρτός Χανιώτης, συρτός Ζακυνθινός κ.α.)
- Συχνά η ονομασία «**Συρτός**» αναφέρεται όχι μόνο σε χορούς-μελωδίες με τα 12 βασικά βήματα αλλά και σε δίσημο ρυθμό (2/4) και αυτό συνήθως το συναντάμε κυρίως στα νησιά και στα παράλια της Μ. Ασίας. Οι οργανοπαίχτες όταν αναφέρονται στον «Καλαματιανό» εννοούν μια μελωδία σε επτάσημο ρυθμό (7/8), ενώ όταν αναφέρονται στον «Συρτό» εννοούν μια μελωδία σε δίσημο ρυθμό (2/4).
- Που χορεύεται:**
- Ο Συρτός χορεύεται σε όλη την Ελλάδα γι' αυτό και συχνά αναφέρεται ως Πανελλήνιος χορός με τοπικές παραλλαγές.
- Δες το παράδειγμα για την Μακεδονία
- Δες το παράδειγμα της Αρκαδίας

Εικόνα 2 Σελίδα ηλεκτρονικού βιβλίου

Στη συνέχεια, για την 2^η διδακτική ώρα, ανακοινώθηκε, μέσα από την ηλεκτρονική τάξη, στις/στους μαθήτριες/ές να επαναλάβουν τον χορό και να μελετήσουν το ηλεκτρονικό βιβλίο, το οποίο περιέχει κείμενα με πληροφορίες για τους χορούς, βίντεο με διδασκαλία του χορού και των παραλλαγών του, εικόνες με φορεσιές, με μουσικά όργανα αλλά και ήχο με τραγούδια και οργανικά κομμάτια. Επιπλέον, ζητήθηκε να μεταβούν στο εργαλείο «**Έγγραφα**» και 1. να ανοίξουν το αρχείο με τα εθνογραφικά και ιστορικά στοιχεία του χορού, 2. να συμπληρώσουν την άσκηση αυτοαξιολόγησης που θα βρουν στο εργαλείο «**Ασκήσεις**» με τίτλο «Άσκηση αυτοαξιολόγησης Συρτού - Καλαματιανού», 3. να συμπληρώσουν το σταυρόλεξο που βρίσκεται στο εργαλείο «**Διαδραστικό περιεχόμενο**». Επίσης, στο εργαλείο «**Συνδέσεις διαδικτύου**» βρίσκεται το ερωτηματολόγιο Ικανοποίησης, το οποίο έπρεπε να συμπληρώσουν. Ακόμα, τους ζητήθηκε να συμπληρώσουν εκ νέου το ερωτηματολόγιο γνώσεων που υπάρχει στο εργαλείο «**Ερωτηματολόγια**». Τέλος,

ενημερώθηκαν πως έχουν τη δυνατότητα μέσα από το εργαλείο «**Συνομιλία**» να γράψουν τη γνώμη τους για το εκπαιδευτικό υλικό αλλά και για την ως τότε εμπειρία τους από τη διδασκαλία. Εν κατακλείδι, για να αξιολογηθούν οι κινητικές δεξιότητες των μαθητριών/των χρησιμοποιήθηκε τετραβάθμια κλίμακα που δημιούργησε η Ε/Ε και συμπληρώθηκε στη δια ζώσης διδασκαλία.

Ομάδα 2 μεικτή (δια ζώσης και συμπληρωματικά εξ αποστάσεως): Η συγκεκριμένη ομάδα διδάχθηκε τους χορούς στο σχολείο αλλά και με ασύγχρονο τρόπο μέσα από την πλατφόρμα της e-class όπως ακριβώς περιεγράφηκε για την Ομάδα 1 (εξ αποστάσεως). Για την 1^η διδακτική ώρα στη δια ζώσης διδασκαλία του Συρτού – Καλαματιανού αρχικά δόθηκαν, με έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, πληροφορίες για την ονομασία της προέλευσης του χορού, τον τρόπο λαβής των χεριών, μουσικό μέτρο κ.α. Στη συνέχεια, παρουσιάστηκε από την Ε/Ε το κινητικό μοτίβο του χορού. Σαν μέθοδος διδασκαλίας χρησιμοποιήθηκε η ολική αλλά στα δύσκολα σημεία χρησιμοποιήθηκε η μερική. Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες και έκαναν εξάσκηση του χορού. Η Ε/Ε σε όλη τη διάρκεια ενθάρρυνε τους συμμετέχοντες και υποστήριζε την προσπάθειά τους. Έπειτα, έγινε ανακεφαλαίωση, δόθηκε ανατροφοδότηση από την Ε/Ε και οι μαθητές έλαβαν ένα έντυπο με τις πληροφορίες για τα ιστορικά και εθνογραφικά στοιχεία του χορού. Στο τέλος, η Ε/Ε παρότρυνε τις/τους μαθήτριες/τές να ανατρέξουν στο σχολικό βιβλίο της Φυσικής Αγωγής Α', Β', Γ' Γυμνασίου στο κεφάλαιο 2 σελ. 68 και να το μελετήσουν. Ακολούθησε το δεύτερο μάθημα του Συρτού – Καλαματιανού. Επανάλαβαν τα χορευτικό μοτίβο που είχαν διδαχθεί και ακολούθησε η παρουσίαση μιας παραλλαγής του χορού. Έπειτα, έγινε εξάσκηση του χορευτικού μοτίβου σε ομάδες και η κάθε ομάδα παρουσίαζε το χορό με την συνοδεία μουσικής στις υπόλοιπες. Δόθηκε στους μαθητές έντυπο με τα ιστορικά και εθνογραφικά στοιχεία του χορού.

Για το εξ αποστάσεως μέρος της διδασκαλίας ακολουθήθηκε ό,τι ακριβώς περιεγράφηκε για την Ομάδα 1 (εξ αποστάσεως).

Ομάδα 3 (αποκλειστικά δια ζώσης): Στην ομάδα αυτή τα μαθήματα των χωρών έγιναν δια ζώσης στο σχολείο και πραγματοποιήθηκαν όπως έχουν περιγραφεί και στην πειραματική ομάδα 2 μεικτή, στο μέρος που αφορούσε τη δια ζώσης διδασκαλία.

Στη συνέχεια ξεκίνησε η διδασκαλία του γρήγορου Χασάπικου με την ίδια διαδικασία που διδάχθηκε και ο Συρτός – Καλαματιανός.

- *Παρατήρηση*, ο ρόλος της Ε/Ε στην παρούσα έρευνα είναι ενεργός, συμμετοχικός αλλά και παρατηρητικός. Παρατηρεί και επικοινωνεί με τους συμμετέχοντες, είτε δια ζώσης, είτε μέσω ηλεκτρονικής τάξης, αντιμετωπίζοντας τα τυχόν προβλήματα που προκύπτουν και βοηθάει ώστε να λυθούν οι απορίες όλων των συμμετεχόντων στην έρευνα. Κρατά σημειώσεις στο ημερολόγιό της από τις συζητήσεις με τους συμμετέχοντες και παίρνει συνεντεύξεις, αφού πρώτα εξασφαλίσει την συγκατάθεσή τους.
- *Αναστοχασμός*, στις συζητήσεις που έχει η Ε/Ε, κυρίως δια ζώσης, με τους συμμετέχοντες προκειμένου να επαναπροσδιοριστούν αναδεικνύεται τροχοπέδη η προηγούμενη σχολική χρονιά και η εξ αποστάσεως διδασκαλία. Έτσι, πολλοί μαθητές είναι απρόθυμοι να λάβουν μέρος στην έρευνα και να αφιερώσουν χρόνο για μελέτη εκτός σχολείου, με αποτέλεσμα να ανταποκριθεί το 50% της δυναμικής του κάθε τμήματος. Ωστόσο, όσοι πείστηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα αποκόμισαν πολλαπλά οφέλη, καθώς οι κινητικές τους δεξιότητες εξελίχθηκαν, ο συναισθηματικός τους τομέας αναπτύχθηκε, και ο ψηφιακός τους γραμματισμός διευρύνθηκε. Επιπλέον, αν και η αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων κυρίως στην ηλεκτρονική τάξη φάνηκε να μην λειτουργεί, ύστερα από παρεμβάσεις της Ε/Ε έγινε συχνότερη και ποιοτικότερη. Ο διάυλος επικοινωνίας που αναπτύσσεται στην εξ αποστάσεως διδασκαλία δίνει την δυνατότητα στους μαθητές να επικοινωνούν με την εκπαιδευτικό ερευνήτρια ώρες εκτός σχολείου, στο δικό τους χρόνο, στο δικό τους ρυθμό και στη δική τους συχνότητα. Έτσι, η Ε/Ε αποκτά ρόλο ‘δασκάλου σε ετοιμότητα’. Οι συμμετέχοντες δηλώνουν την βελτίωση των γνωστικών τους και κινητικών

τους δεξιότητων, αλλά και το πόσο χαρούμενοι και ικανοποιημένοι είναι από την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Εκφράζουν την επιθυμία να εφαρμοστεί η συμπληρωματική εξ αποστάσεως διδασκαλία και σε άλλα διδακτικά αντικείμενα της ΦΑ.

4. Αποτελέσματα

4.1 Ποσοτική Ανάλυση

Για να ελεγχθούν οι γνωστικές δεξιότητες των μαθητών αξιοποιήθηκαν οι σωστές και λάθος απαντήσεις τους στις δοκιμασίες αξιολόγησης πριν και μετά τη διδακτική παρέμβαση. Στον Πίνακα 1 δίνονται αναλυτικά οι μέσοι όροι των αποτελεσμάτων βάσει των σωστών απαντήσεων των μαθητών στη δοκιμασία αξιολόγησης ανά πειραματική ομάδα. Παρατηρείται αύξηση των σωστών απαντήσεων μετά τη διδακτική παρέμβαση (Μεταέλεγχος) και αξιοσημείωτο είναι ότι τη μεγαλύτερη αύξηση σωστών απαντήσεων παρατηρείται στην πειραματική Ομάδα 2 (Μεικτή), όπου ο μέσος όρος έχει αυξηθεί κατά 2.23, εφ' όσον ο μέσος όρος στο αρχικό τεστ ήταν 7.92 και στο τελικό μετατοπίστηκε στο 10.15.

Πίνακας 1. Μέσοι όροι αποτελεσμάτων στο Προέλεγχο και στο Μεταέλεγχο

	Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3
	N=10	N=13	N=10
	M	M	M
Προέλεγχος	7.5	7.92	6.8
Μεταέλεγχος	8.9	10.15	8.3

Για να φανεί αν όντως οι μέσοι όροι ικανοποίησης διαφέρουν ανά ομάδα εφαρμόστηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος KruskalWallis χ^2 . Οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι οι τρεις ομάδες και οι εξαρτημένες μεταβλητές είναι οι ερωτήσεις ικανοποίησης. Χρησιμοποιώντας μια πιο χαλαρή ερμηνεία, αντί για τη διάμεσο, φαίνεται από τον Πίνακα 2 αν όντως υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στους μέσους όρους μεταξύ των επιπέδων, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$. Επίσης, φαίνονται οι τιμές του Chi-Square, οι βαθμοί ελευθερίας (df) που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι 2, και η στατιστική σημαντικότητα φαίνεται από την τελευταία στήλη του Πίνακα 15 όπου αν η τιμή του Asymp-Sig (p) είναι <0.05 , αυτό

σημαίνει ότι απορρίπτεται η αρχική υπόθεση ότι οι μέσοι όροι των τριών ομάδων δε διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους.

Πίνακας 2. *Kruskal Wallis χ^2 test για την επίδραση των τρόπων διδασκαλίας στην ικανοποίηση των μαθητών*

Ερώτηση	Chi-Square	df	Asymp. Sig. (p)
Βρίσκω το μάθημα ενδιαφέρον	6,465	2	0,039
Μου αρέσει το μάθημα	5,84	2	0,054
Είμαι πλήρως αφοσιωμένος στο μάθημα	13,196	2	0,001
Διασκεδάζω	6,07	2	0,048
Δεν καταλαβαίνω πώς περνάει η ώρα	2,98	2	0,225

Στον Πίνακα 3 δίνονται οι μέσοι όροι ανά πειραματική ομάδα και όπως προκύπτει η Ομάδα 2 φαίνεται να έχει σαφώς υψηλότερη αξιολόγηση και δείχνει να επωφελήθηκε περισσότερο από τη μεικτή μέθοδο διδασκαλίας.

Πίνακας 3. *Μέσοι όροι ανά Πειραματική Ομάδα στις αξιολογήσεις των μαθητών*

	ΟΜΑΔΑ 1- ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ	ΟΜΑΔΑ 2- ΜΕΙΚΤΗ	ΟΜΑΔΑ 3- ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ
	M	M	M
Εκτελεί σωστά το χορευτικό μοτίβο	2,2	3,6	2,6
Χρησιμοποιεί σωστά τη λαβή του χορού	2,9	3,6	2,8
Εκτελεί τις παραλλαγές του χορού	1,1	2,4	1,2
Διατηρεί τη θέση του στον κύκλο	2,4	3,6	2,5
Εναρμονίζει τα βήματα του με το ρυθμικό τέμπο	2,1	3,3	1,5

4.2 Ποιοτική Ανάλυση

Σύμφωνα με τον Τσιώλη (2018), η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων επιχειρεί να αποδώσει νόημα στα δεδομένα αυτά ώστε να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Τα ποιοτικά δεδομένα της εργασίας προκύπτουν, εκτός από το ημερολόγιο της Ε/Ε, και από τη συνέντευξη, η οποία χωρίζεται σε τρεις θεματικούς άξονες και περιέχει ερωτήσεις που αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Θεματικοί άξονες και ερωτήματα συνέντευξης

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ		
	1ο	2ο	3ο
1ος: Ερευνά το κατά πόσο το μάθημα θεωρήθηκε ενδιαφέρον ή όχι από τους μαθητές/τριες	Πώς θα περιέγραφες το μάθημα; Ήταν αυτό που περίμενες;	Έμαθες πράγματα που δεν ήξερες; Μπορείς να αναφέρεις κάποια;	Θα επαναλάμβανες το μάθημα; Ναι/Όχι. Γιατί;
2ος: Ερευνά τα συναισθήματα που προκάλεσε στους μαθητές το μάθημα και γενικότερα κατά πόσο διασκέδασαν στη διάρκειά του	Τι συναισθήματα σου προκάλεσε το μάθημα; Είχαν κάποια διάρκεια;	Ήταν φορές που ένιωσες ότι ήταν βαρετό το μάθημα; Πόσες; Για ποιο λόγο;	
3ος: Ερευνά τη σημαντικότητα του μαθήματος και πιθανές ιδέες βελτίωσής του	Θεωρείς πως είναι σημαντικό το μάθημα; Γιατί;	Τι θα άλλαζες από το μάθημα; Γιατί;	

Για τον 1^ο Θεματικό Άξονα, ο οποίος αφορά το κατά πόσο οι συμμετέχοντες βρήκαν το μάθημα ενδιαφέρον και πώς θα το περιέγραφαν γενικά, οι μαθήτριες/τές της Ομάδας 1 (εξ αποστάσεως αποκλειστικά) το θεώρησαν αρκετά ενδιαφέρον «Μου άρεσε πάρα πολύ, το θώρησα πάρα πολύ ενδιαφέρον» και διασκεδαστικό «Ήταν πολύ ωραίο και διασκεδαστικό». Όσον αφορά τις γνώσεις που τους προσέφερε το μάθημα και δεν κατείχαν ήδη, οι μαθήτριες/τές ανέφεραν ότι πέρα από το χορό σαν βήματα, μελωδία και ρυθμό «Ναι, όπως τα ιστορικά γεγονότα, την προέλευση του χορού τα βήματα, ο ρυθμός», απέκτησαν γνώσεις και σε σχέση με ιστορικά γεγονότα, την προέλευση του χορού καθώς και άλλες ονομασίες του «Τα βήματα γιατί τα είχα ξεχάσει, του Χασάπικου και του Συρτού, την προέλευσή τους», «Έμαθα για τον Χασάπικο, περισσότερα πράγματα για τον Συρτό Καλαματιανό που δεν ήξερα όπως π.χ. πως ονομάζεται και Συρτός». Η Ομάδα 2 (Μεικτή) βρίσκει εξίσου ενδιαφέρον το μάθημα εφόσον μαθαίνουν και ιστορικά στοιχεία. Τόνισαν ιδιαίτερα πόσο ευχάριστα περνούσε η ώρα στο συνδυαστικό αυτόν τρόπο διδασκαλίας: «Ήταν αρκετά ενδιαφέρον, πέρασα ωραία όταν κάναμε χορούς στο σχολείο και μπόρεσα να μάθω

και πράγματα από την ηλεκτρονική τάξη, μου άρεσε». Σημαντική είναι η επισήμανση από έναν μαθητή ότι δεν περίμενε εν μέσω πανδημίας να πραγματοποιούνται μαθήματα χορού «Δεν ξέρω, βασικά δεν περίμενα να κάνουμε χορούς λόγω του covid», ενώ κάποιοι το βρήκαν πιο εύκολο ακόμη και από τη γυμναστική «Επίσης είναι πιο εύκολο από την γυμναστική να γυμναστούμε και κάπως και περνάμε ωραία τον χρόνο μας». Στην ερώτηση ποιες καινούργιες γνώσεις απέκτησαν, οι συμμετέχοντες μίλησαν για πληθώρα καινούργιων πληροφοριών όπως οι φορεσιές, τα μουσικά όργανα, τα βήματα, ακόμα και τον τρόπο λαβής του χορού «Την ενδυμασία, το πως πιάνονται στους χορούς, τα όργανα, από που παίρνουν το όνομά τους, τη μουσική τους, τα βήματα», «Από που προέρχονται οι χοροί, για τις φορεσιές, από πού πιάνονται (κάποιοι από τους ώμους κάποιοι από τα χέρια)». επίσης, τόνισαν ότι βρίσκουν πολύ ενδιαφέροντα τον συνδυασμό δια ζώσης διδασκαλίας με το ηλεκτρονικό μάθημα «Ναι, γιατί μου αρέσει. Μου αρέσει ο συνδυασμός δια ζώσης, και μέσα από την ηλεκτρονική τάξη». Στην Ομάδα 3 (δια ζώσης αποκλειστικά), χαρακτήρισαν το μάθημα διασκεδαστικό και ενδιαφέρον «Είναι πολύ ενδιαφέρον, μου έχει προσεγγίσει την προσοχή, περνάει ο χρόνος ευχάριστα όταν χορεύεις». Θετικό είναι ότι και σ' αυτήν την Ομάδα οι μαθητές έδειξαν προθυμία να επαναλάβουν το μάθημα μιας και το βρήκαν ευχάριστο όσο χόρευαν όλοι μαζί, εστίασαν στις γνώσεις που πήραν, ενώ σημαντικό είναι ότι κάποιοι ανέφεραν ότι θα ήθελαν να γίνεται περισσότερες ώρες μέσα στη βδομάδα «Ναι και θα ήθελα να γίνεται και περισσότερες ώρες την εβδομάδα».

Ο 2^{ος} Θεματικός Άξονας εξετάζει τα συναισθήματα που προκάλεσε στους συμμετέχοντες των τριών Ομάδων το μάθημα, αν αυτά είχαν διάρκεια, και αν υπήρξαν φορές που ένιωσαν να βαριούνται κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Για την Ομάδα 1, οι μαθητές ανέφεραν πως ένιωσαν ενθουσιασμό, χαρά και ευχαρίστηση «Ενθουσιασμό γιατί όπως προείπα δεν το περίμενα να είναι τόσο ενδιαφέρον», «Χαρά γιατί έμαθα πράγματα που δεν ήξερα για τους χορούς». Στην Ομάδα 2, φαίνεται εξίσου να δημιουργήθηκαν συναισθήματα χαράς, ικανοποίησης και ενθουσιασμού «Όταν χόρευα είχα χαρά και ενθουσιασμό», «Ήταν ευχάριστο μάθημα, ένιωσα χαρά» καθώς θα αποκτούσαν γνώσεις σχετικά με τον πολιτισμό μας «Με έκανε να ενδιαφέρομαι πιο πολύ για τους χορούς και να ενδιαφέρομαι να μάθω

πιο πολλά για αυτούς». Η Ομάδα 3 ανέφερε συναισθήματα όπως χαρά, ενθουσιασμό, διασκέδαση, έκπληξη και ευτυχία «*Ήταν χαρά και ενθουσιασμός και γενικά ήταν πολύ ωραία, ένα συναίσθημα πολύ ωραίο μου έδινε*», «*Χαρά, διασκέδαση, ευτυχία, πολλά*», «*Έκπληκτος, ενθουσιασμένος*».

Ο 3^{ος} Θεματικός Άξονας εστιάζει στο αν οι συμμετέχοντες θεωρούν σημαντικό το μάθημα, αλλά και στους λόγους που δικαιολογούν την απάντηση. Οι μαθήτριες/ές της 1^{ης} Ομάδας ανέφεραν πως το θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικό, μιας και τους βοηθά να γνωρίζουν τις ρίζες τους, συνδέεται με τη Φυσική Αγωγή, και διευρύνει επιπλέον τους ορίζοντες τους «*Ναι, πάρα πολύ σημαντικό ως μάθημα καθώς συνδέεται με την Φυσική Αγωγή που κάνουμε και μπορούμε έτσι να διευρύνουμε τους ορίζοντές μας πιο πολύ για ψυχαγωγικούς λόγους*». Η 2^η Ομάδα ανέφερε πως το μάθημα είναι πολύ σημαντικό λόγω του ότι οι μαθητές αποκτούν ιστορικές γνώσεις, μαθαίνουν χορούς του τόπου, γνώσεις γύρω απ' τον πολιτισμό «*Είναι σημαντικό, γιατί μαθαίνουμε την ιστορία μας για την χώρα μας*», «*Ναι, γιατί μαθαίνουμε περισσότερα πράγματα για τον πολιτισμό μας*». Σχεδόν ομόφωνα όλοι δήλωσαν πως ήταν για εκείνους το ιδανικό μάθημα, που τα είχε όλα τόσο δια ζώσης όσο και ηλεκτρονικά, και που τους δόθηκαν τόσες πληροφορίες «*Νομίζω τίποτα, γιατί τα είχε όλα σαν μάθημα*», «*Δεν νομίζω να αλλάζα κάτι, ήταν πολύ ενδιαφέρον έτσι όπως το είχαμε κάνει. Τα έμαθα όλα πολύ εύκολα*». Η Ομάδα 3 δείχνει να κρίνει σημαντικές τις νέες γνώσεις που αποκτά μέσω του μαθήματος, και θεωρεί ότι χρειάζεται περισσότερες ώρες το μάθημα «*Να υπάρχει περισσότερη διάρκεια ώστε να μαθαίναμε κι άλλους χορούς και πιο αναλυτικά*». Ενδιαφέρον προκαλεί η άποψη ενός μαθητή ότι θα προσέθετε βίντεο στον τρόπο διδασκαλίας «*Θα πρόσθετα και μερικά βίντεο*».

5. Συζήτηση-Συμπεράσματα

Στην παρούσα έρευνα δράσης έγινε προσπάθεια να μελετηθεί η ένταξη της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας των Ελληνικών παραδοσιακών χορών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο). Για την πραγματοποίηση της έρευνας αξιοποιήθηκε το ψηφιακό περιβάλλον της ηλεκτρονική τάξης του ΠΣΔ, καθώς δίνει τη δυνατότητα για ψηφιακή μάθηση, επικοινωνία και συνεργασία (ΠΣΔ, Φεβρουάριος, 2020). Η πλατφόρμα της ηλεκτρονικής τάξης έχει την δυνατότητα

δημιουργίας απλών και διαδραστικών βίντεο, τα οποία αποδείχθηκαν πολύ χρήσιμα για την διδασκαλία. Η χρήση του βίντεο είναι αποτελεσματική στην ανατροφοδότηση για την εκμάθηση κινητικών δεξιοτήτων. Τα δεδομένα από την ποιοτική ανάλυση της παρούσας έρευνας συμφωνούν με την παραπάνω παραδοχή και στο ίδιο αποτέλεσμα καταλήγουν αρκετές έρευνες. Οι Δανιά κ.συν. (2013), κάνοντας χρήση της εφαρμογής Labankido® και σχεδιάζοντας μαθήματα για τη διδασκαλία των ΕΠΧ, διαπίστωσαν βελτίωση στη χορευτική επίδοση όσων συμμετείχαν συγκριτικά με τη συμβατική διδασκαλία. Επίσης, οι Tsiatsios et al. (2010), διαπίστωσαν την θετική επίδραση των βιντεοπαρουσιάσεων στην υποστήριξη της διδασκαλίας των ΕΠΧ και υπογράμμισαν τη χρησιμότητά του κυρίως στους έμπειρους χορευτές. Επιπλέον, σε ερευνητική αναζήτηση των Karkou et al. (2008), εφαρμόστηκε το πρόγραμμα WebDANCE και αναδείχθηκε η θετική επίδραση των τεχνολογικών εργαλείων στη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως υπήρξε σημαντική βελτίωση τόσο στις γνωστικές όσο και στις κινητικές δεξιότητες των μαθητριών/τών. Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν και με άλλες έρευνες που υποστηρίζουν πως η συμπληρωματική εξ αποστάσεως διδασκαλία επιφέρει τη μεγαλύτερη βελτίωση στη γνώση των μαθητών (Μαχαϊρίδου κ.συν., 2018 · Τσιλιγγίρης κ.συν., 2022 · Βερναδάκης κ.συν., 2006) και στις χορευτικές επιδόσεις τους (Δανιά κ.συν., 2013).

Η παρούσα έρευνα έδειξε, πως η συμπληρωματική εξ αποστάσεως διδασκαλία επιφέρει καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα από τη δια ζώσης. Την αποτελεσματικότητα και την σημαντικότητα ανέδειξαν και σε έρευνά τους και οι Σκουλαρίδου και Μαυροειδής (2016). Επίσης, αναδείχθηκε ότι η εισαγωγή της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως διδασκαλίας είναι αποτελεσματικότερη σε σύγκριση με άλλες μορφές διδασκαλίας. Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με αυτά άλλων ερευνών (Williams, et al., 2020 · Κελενίδου κ. συν., 2017 · Τσιλιγγίρης κ.συν., 2022). Οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσαν ικανοποιημένοι και ευχαριστημένοι από την μεικτή μέθοδο διδασκαλίας, και εκδήλωσαν ενδιαφέρον και κατανόηση για το περιεχόμενο του μαθήματος γεγονός που συμπίπτει και με την έρευνα των Williams et al. (2020).

Καταδεικνύεται, πως η συμπληρωματική εξ αποστάσεως διδασκαλία φαίνεται πως και στην ικανοποίηση των μαθητών επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξαν και άλλες έρευνες (Λαμπάκη κ. συν., 2018 · Σκουλαρίδου & Μαυροειδής, 2016 · Τσιλιγγίρης κ.συν., 2022). Άλλο σημείο που αναδείχθηκε από την έρευνα ήταν και η διαπίστωση από τους συμμετέχοντες πως οι ώρες που είναι αφιερωμένες στο χορό είναι λίγες, ενώ εκείνοι θα προτιμούσαν περισσότερες, διότι το θεωρούν ιδανικό μάθημα καθώς τα έχει όλα, δηλαδή και κίνηση και νέες τεχνολογίες.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές, πως μέσα στα πλαίσια της παρούσας έρευνας δράσης, στο συγκεκριμένο αντικείμενο της ΦΑ η διδασκαλία με τη μέθοδο της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως υπερτερεί σε σχέση με την αποκλειστικά εξ αποστάσεως διδασκαλία, αλλά και με την δια ζώσης αποκλειστικά, τόσο σε επίπεδο επίπτωσης στις γνωστικών και κινητικών δεξιοτήτων, όσο και σε επίπεδο ικανοποίησης των μαθητών με την όλη εκπαιδευτική εμπειρία.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν καθώς η έρευνα πραγματοποιήθηκε στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα με στόχο τη βελτίωση των διδακτικών πρακτικών της Ε/Ε και με τους συγκεκριμένους συμμετέχοντες με στόχο τη βελτίωση των μαθησιακών τους αποτελεσμάτων. Επίσης, η γενίκευση των αποτελεσμάτων δεν αποτελεί στόχο της μεθοδολογίας έρευνας δράσης (Somekh, 1995 · Κατσαρού & Τσάφος, 2003 · Avgerinou, 2008). Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει πως δεν είναι μια καινοτόμος πρακτική που μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες σχολικές μονάδες με παρεμφερή εκπαιδευτικά προφίλ και πλαίσια. Η συγκεκριμένη έρευνα μπορεί να προσφέρει έναυσμα και για άλλες έρευνες από εκπαιδευτικούς για παρόμοιες παρεμβάσεις με στόχο την βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά και των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Μπορεί επίσης να επεκταθεί και σε άλλους παραδοσιακούς χορούς ή και παραδοσιακά παιχνίδια, ή να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω ερευνητική μελέτη. Ακόμα, η δημιουργία ενός αποθετηρίου με εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία των ελληνικών παραδοσιακών χορών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι στόχος των επόμενων ερευνητικών προσπαθειών. Τέλος, η έρευνα θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε άλλη βαθμίδα εκπαίδευσης ώστε να διαφανεί αν τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται.

Εν κατακλείδι, παρά τους περιορισμούς, η παρούσα έρευνα αποτελεί μια καινοτόμο προσέγγιση της διδασκαλίας των Ελληνικών παραδοσιακών χωρών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα αποτελέσματά της καταδεικνύουν πως συμπληρώνει την υπάρχουσα βιβλιογραφία, και αναδεικνύει τη σημασία και τον ρόλο της συμπληρωματικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη σχολική Φυσική Αγωγή.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αναστασιάδης, Π. (2014). Η έρευνα για την ΕΞΑΕ με τη χρήση των ΤΠΕ (e-learning) στο Ελληνικό Τυπικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Ανασκόπηση και προοπτικές για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 10(1), 5-32. <https://doi.org/10.12681/jode.9809>
- Αναστασιάδης, Π. (2017). «ΟΔΥΣΣΕΑΣ 2000-2015». Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την χρήση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μια αποτίμηση της ερευνητικής συνεισφοράς. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 88-128. <https://doi.org/10.12681/jode.14057>
- Αναστασιάδης, Π. (2020). Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εποχή του Κορωνοϊού COVID-19: Το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «Ανοικτό Σχολείο της Διερευνητικής Μάθησης, της Συνεργατικής Δημιουργικότητας και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης». *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16(2), 20-48. Ανακτήθηκε στις 15 Αυγούστου, 2021 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/25506/21066>.
- Ανδρούσου, Α., & Πετρογιάννης, Κ. (2008). Εκπαιδευτική έρευνα στην πράξη. *Η παρατήρηση στην εκπαιδευτική έρευνα*. ΕΑΠ.
- Αντωνίου, Π. (2017). Σκέψεις για τη σχέση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών με τη φυσική αγωγή. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 10(2-3), 49-54. <http://earthlab.uoi.gr/thete/index.php/thete>
- Αντωνίου, Π., & Μαχαιρίδου, Μ. (2009). Εκπαιδευτικά ιστολόγια: Η δυνατότητα χρήσης τους ως αποτελεσματικά εργαλεία επίτευξης μη τυπικής μάθησης. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 5(3B), 22-28. <https://doi.org/10.12681/icodl.441>
- Antonioni, P., Derri, V., Kioumourtzoglou, E., & Mouroutsos, S. (2003). Applying multimedia computer-assisted instruction to enhance physical Education student's knowledge of basketball rules. *European Journal of Physical Education*, 8(1), 78-90. <https://doi.org/10.1080/1740898030080106>
- Avgerinou, M.D. (2008). Blended collaborative learning for action research training. *Open Education-The Journal of Open and Distance Education and Educational Technology*, 4(1). <https://doi.org/10.12681/jode.9727>
- Avgerinou, M.D. (2021). The i²Flex evolution: From learning methodology to school culture embracing the new normal. In M.D. Avgerinou, & P. Pelonis (Eds.), *Handbook of research on K-12 blended and virtual learning through the i²Flex classroom model* (pp. 361-395). Hershey, PA: IGI Global. <http://doi.org/10.4018/978-1-7998-7760-8.ch013>
- Βασάλα, Π. (2005). Εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Bates, A. W. (2019). Teaching in a digital age. *Guidelines for designing teaching and learning*. <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/?fbclid=IwAR334KzsJOTx0aFpW8LVAXHj8iu-EiCapUGgow17JTqTu4ZGfyQgt41AS-w>
- Βερναδάκης, Ν., Αυγερινός, Α., Ζέτου, Ε., Γιαννούση, Μ., & Κιουμουρτζόγλου, Ε. (2006). *Μαθαίνοντας με την τεχνολογία των πολυμέσων-υπόσχεση ή πραγματικότητα; Αναζητήσεις στη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό*. Τόμος 4 (2), 326-340. ΤΕΦΑΑ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

- Bryman, A. (2017). Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας. Μετ., Σακελλαρίου, Επιμ. Α. Αϊδίνη. Gutenberg.
- Δανιά, Α., Κουτσούμπα, Μ., & Τυροβολά, Β. (2013). Labankino©: Μία τεχνολογική εφαρμογή για την εξ αποστάσεως διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7(3Α). <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.613>
- Hodges, C. B., Moore, S., Lockee, B. B., Trust, T., & Bond, M. A. (2020). *The difference between emergency remote teaching and online learning*. <https://vtechworks.lib.vt.edu/handle/10919/104648>
- Καμπύλης, Ν. (2017). Εφαρμογή και αξιολόγηση του μαθήματος με τίτλο «Μαθαίνω πως να μαθαίνω να αθλούμαι» που υλοποιήθηκε με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στο πλαίσιο ενός ομίλου αριστείας στο Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο Πατρών. *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 38-53. <https://doi.org/10.12681/jode.13911>
- Karkoy, V., Bakogianni, S., & Kavakli, E. (2008). Traditional dance, pedagogy and technology: an overview of the Web DANCE project. *Research in Dance Education*, 9(2), 163-186. <https://doi.org/10.1080/14647890802087985>
- Κατσαρού, Ε., & Τσάφος, Β. (2003). *Από την έρευνα στη διδασκαλία. Η εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Σαββάλας.
- Κελενίδου, Π., Αντωνίου, Π., & Παπαδάκης, Σ. (2017). Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Συστηματική ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 9(2Α), 168-184. <https://doi.org/10.12681/icodl.1141>
- Killian, C., Daum, D., Goad, T., Brown, R., & Lehman, S. (2021). How do we do this? Distance learning in physical education-Part 2. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 92(4), 11-17. <https://doi.org/10.1080/07303084.2021.1886838>
- Κιουμουρτζόγλου, Ε. (2007). *Η φυσική αγωγή στην αρχή του 21ου αιώνα. Σκοποί - στόχοι - επιδιώξεις. Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.
- Λαμπάκη, Ο., Αντωνίου, Π., Παυλίδου, Ε., & Κυρίδη, Α. (2018). Η επίδραση των ψηφιακών συνεργατικών εφαρμογών στην ικανοποίηση και στις στάσεις μαθητών Λυκείου σε ένα καινοτόμο πρόγραμμα Φυσικής Αγωγής. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 10(2-3), 87-107.
- Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διαδικασίες μάθησης. *Απόψεις και Προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 33-35.
- Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Στοιχεία Θεωρίας και Πράξης*, 7-41. Αθήνα: Προπομπός.
- Λιοναράκης, Α., & Λυκουργιώτης, Α. (1998, 1999). Ανοικτή και παραδοσιακή εκπαίδευση. Στο Δ., Βεργίδης, Α., Λιοναράκης, Β., Μακράκης, & Χ., Ματραλής (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Θεσμοί και λειτουργίες*, Τόμος Α, σσ.19-35. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Λυκεσάς, Γ., & Τυροβολά, Β. (2007). Η θέση του παραδοσιακού χορού στα αναλυτικά προγράμματα της δημοτικής εκπαίδευσης και η εφαρμογή του στην πράξη. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 5, 102-116.

- Λυκεσάς, Γ., Ζαχαριάδου, Ζ., & Σίσκος, Β. (2010). Η επίδραση ενός προγράμματος ελληνικών παραδοσιακών χορών στη βελτίωση του κλίματος της τάξης και στην ικανοποίηση μαθητών γυμνασίου από το μάθημα της φυσικής αγωγής. *Επιστήμη του Χορού*, 5(IKEEART-2014-878), 18-36.
- Μάλαμα, Σ. (2021). Η αποτίμηση της διδασκαλίας στην πανδημία Covid-19 ως αφορμή αναστοχασμού αναφορικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της τάξης του 21^{ου} αιώνα. Μεταπτυχιακή εργασία. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/154174>
- Μανούσου, Ε., Χαρτοφύλακα, Τ., Ιωακειμίδου, Β., Παπαδημητρίου, Σ., & Καραγιάννη, Ε. (2020). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, βασικές αρχές και εφαρμογές. Στο Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟС): «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση». https://drive.google.com/file/d/1dpqRk8_VI7tJDa3isBeQjm93uCmVf0mP/view.
- Μαυροειδής, Η., Γκίοςος, Ι., & Κουτσούμπα, Μ. (2014). Επισκόπηση θεωρητικών εννοιών στην εκπαίδευση από απόσταση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση Τεχνολογία*, 10(1), 88-100. <https://doi.org/10.12681/jode.9814>
- McNiff, J. (1995). *Action research for professional development*. Hyde Publications.
- Williams, L., Martinasek, M., Coarone, K., & Sanders, S. (2020). High school students' perceptions of traditional and online health and physical education courses. *The Journal of School Health*, 90(3), 234-244. <https://doi.org/10.1111/josh.12865>
- Μελίδου, Ε., & Αυγερινού, Μ. (2016). Η χρήση και η χρησιμότητα των διαδικτυακών μαθησιακών κοινοτήτων για τη μαθησιακή διενέργεια. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7(2Α). <https://doi.org/10.12681/icodl.579>
- Μίμινου, Α., & Σπανακά, Α. (2016). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 7(2Α). <https://doi.org/10.12681/icodl.580>
- Π.Σ.Δ. *Αναλυτικό Ενημερωτικό Σημείωμα*. Φεβρουάριος 2020. https://www.sch.gr/files/ENHMERWTIKO_SHMEIWMA_PSD.pdf
- Παπαδημητρίου, Σ., & Σοφός, Α. (2019). Σχεδιασμός ανάπτυξη και αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος εξ αποστάσεως επιμόρφωσης εκπαιδευτικών «Ψηφιακός γραμματισμός στα οπτικοακουστικά μέσα σε διαδικτυακά περιβάλλοντα μάθησης». Στο Λιοναράκης, Α. (Επιμ.) *10^ο Διεθνές Συνέδριο Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης*. <https://doi.org/10.12681/icodl.2281>
- Παπανικολάου, Κ., & Μανούσου, Ε. (2019). Συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μία έρευνα δράσης για την αναπλήρωση των μαθημάτων για τους μαθητές που απουσιάζουν περιστασιακά από το σχολείο. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 15(1), 184-201. <https://doi.org/10.12681/jode.21111>
- Σίσκος, Α., & Αντωνίου, Π. (2006). Οι νέες τεχνολογίες και η διδασκαλία της φυσικής αγωγής. *Inquiries in Sport & Physical Education*, 4(2), 311-325.
- Somekh, B. (1995). The contribution of action research to development in social endeavours: A position paper on action research methodology. *British Educational Research Journal*, 21(3), 339-355.
- Συντιχάκη, Α., Φούντζουλας, Γ., Μανούσου, Ε., & Κουτσούμπα, Μ. (2019). Δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού ασύγχρονης εξ αποστάσεως πολυμορφικής εκπαίδευσης για τη διδασκαλία ελληνικού

παραδοσιακού χορού σε αρχάριους ενήλικες. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 10(1A), 214-226. <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.2341>

Tsiatsos, T., Stavridou, E., Grammatikopoulou, A., Doyka, S., & Sofianidis, G. (2010). Exploiting annotated video to support dance education. *In 2010 Sixth Advanced International Conference on Telecommunications* (pp. 100-105). IEEE. <https://doi.org/10.1109/AICT.2010.59>

Τσιλιγγίρης, Σ., Αντωνίου, Π., & Τσιωτάκης, Π. (2022). Αξιολόγηση της επίδρασης στην γνώση και ικανοποίηση των μαθητών, μιας εφαρμογής εξ αποστάσεως διδασκαλίας του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο δημοτικό σχολείο. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 11(3A) 78-105. <https://doi.org/10.12681/icodl.3471>

Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.) *Ερευνητικές Διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές-Μεθοδολογικές Συμβουλές και Μελέτη Περίπτωσης*, 97-125. Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Φιλιπούσης, Γ. (2015). «Ποιος φοβάται το διαδίκτυο;» Μια πλουραλιστική προσέγγιση της μάθησης με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 8(2A). <https://doi.org/10.12681/icodl.29>

Φούντζουλας, Γ., Δημόπουλος, Κ., & Χαριτωνίδης, Χ. (2022). Η εξ αποστάσεως διδασκαλία του ελληνικού παραδοσιακού χορού: Θέσεις και αντιθέσεις σε ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα δια βίου μάθησης. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, 11(3A), 106-118. <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.3468>